

ACADEMIA ROMÂNĂ
FILIALA CLUJ-NAPOCA

UNIVERSITATEA
BABEȘ-BOLYAI

ACADEMIA ROMÂNĂ - FILIALA CLUJ-NAPOCA
INSTITUTUL DE ISTORIE „GEORGE BARIȚIU”

ISTORIA ȘI SCRISUL ISTORIC AZI
Opțiuni metodologice. Paradigme. Agendă

Editori

Susana Andea
Iosif Marin Balog

Adelina Chișu
Ela Cosma

Adrian Crivii
Attila Varga

ISTORIA ȘI SCRISUL ISTORIC AZI
Opțiuni metodologice. Paradigme. Agendă

COLECȚIA
ȘCOALA ARDELEANĂ DE ISTORIE

© Editura Școala Ardeleană, 2020

Cluj-Napoca, str. Mecanicilor nr. 48

Redacția: tel. 0364-117.252; 0728.084.801

e-mail: office@scoalaardeleanacluj.ro,

redactie@scoalaardeleanacluj.ro

Difuzare: tel./fax 0364-117.246; 0728.084.803

e-mail: difuzare@scoalaardeleanacluj.ro,

esadifuzare@gmail.com

www.scoalaardeleanacluj.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ISTORIA ȘI SCRISUL ISTORIC AZI. Conferință internațională (2020 ; Cluj-Napoca)

Istoria și scrisul istoric azi : opțiuni metodologice, paradigme, agendă : lucrările Conferinței internaționale din 3-5 februarie 2020, dedicată Centenarului Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca / ed.: Susana Andea, Iosif Marin Balog, Adelina Chișu, - Cluj-Napoca : Editura Școala Ardeleană, 2020

ISBN 978-606-797-604-5

I. Andea, Susana (ed.)

II. Balog, Iosif Marin (ed.)

III. Chișu, Adelina (ed.)

94

Editor: Vasile George Dâncu

Redactare și tehnoredactare: Angela Rus

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE „GEORGE BARIȚIU” DIN CLUJ-NAPOCA

ISTORIA ȘI SCRISUL ISTORIC AZI

Opțiuni metodologice. Paradigme. Agendă

Lucrările Conferinței internaționale din 3-5 februarie 2020, dedicată
Centenarului Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca

Editori:

**Susana Andea
Adelina Chișu
Ela Cosma**

**Iosif Marin Balog
Adrian Crivii
Attila Varga**

Cuvinte însoțitoare de
**Ioan Bolovan
Alexandru Zub**

**Cluj-Napoca
2020**

CUPRINS

Nota editorilor.....	11
IOAN BOLOVAN, Scriem despre trecut, trăim în prezent, simțim viitorul: 100 de ani de excelență în cercetarea istorică în slujba națiunii	13
ALEXANDRU ZUB, Discursul istoric: a regândi și asuma critic trecutul	17

SCRIERE ȘI ISTORIE. TRANSILVANIA ÎNTRE VOIEVODAT ȘI PRINCIPAT

PAUL NIEDERMAIER, Mutarea prisăcilor medievale ca element esențial al evoluției istorice	27
SUSANA ANDEA, Transilvania medievală. Forme de valorizare ale actelor scrise	41
ADINEL C. DINCĂ, <i>Providi, honesti et laboriosi viri</i> : epitropii în Transilvania medievală	53
MIHAI FLORIN HASAN, <i>Patrocinium</i> în bazinul transilvănean în secolele XI-XIII. Câteva date despre patronii celești ai lăcașurilor de cult din secolele XI-XIII	67
CRISTINA FENEȘAN, S-a convertit la Islam <i>Captivus Septemcastrensis</i> alias <i>Georgius de Hungaria</i> ?	87
ANDREEA MÂRZA, Umanistul Johannes Henckel (1480/1481-1539). Secvențe istoriografice.....	93
MÁRIA LUPESCU MAKÓ, „ <i>Pro memoria perpetua</i> ”. Strategii de comemorare în Transilvania la finele Evului Mediu	105
LIVIU CÎMPEANU, Scrisori de victorie privind succesele antiotomane ale lui Iancu de Hunedoara: <i>trend</i> diplomatic și propagandă de cruciadă	121
LEVENTE NAGY, <i>Într-o lume relativă</i> ... Câteva considerații despre interpretarea unor surse referitoare la domnia lui Mihai Viteazul în Ardeal	131

INTEGRITATE ȘI MALONESTITATE ÎN PERIOADA MEDIEVALĂ ȘI PREMODERNĂ

LÁSZLÓ PAKÓ, Abuz, venalitate, crimă și vânatoare de vrăjitoare. Un procurator și rolul său în reconfigurarea sistemului judecătoresc al Clujului premodern	143
GABRIEL-VIRGIL RUSU, <i>Inquisitio generalis et malefactores</i> . Lupta structurilor de ordine publică din Transilvania cu criminalitatea în secolul al XVII-lea	157
MICHAŁ WASIUCIONEK, Beyond Moral Decline: Ottoman Officials, Moldavian-Wallachian Boyars and Patronage in the 17 th Century	173

MIHAI OLARU, Abuzul de putere în administrația Țării Românești: un caz de la sfârșitul secolului al XVII-lea	193
VLAD MISCEVCA, Semnarea Tratatului de Pace ruso-turc de la 16/28 mai 1812: geopolitică & trafic de influență	205

EDITAREA DOCUMENTELOR. ISTORIE, METODĂ, PRACTICĂ

ANAHÍ ÁLVAREZ AGUADO, Retos y soluciones en la edición digital de cartularios medievales	223
ELA COSMA, Izvoare și izvoade de drept cutumiar românesc	235
SIMONA BALA, De la metoda de observare directă la documentul istoric și etnografic	245
GINEL LAZĂR, Editarea manuscriselor și documentelor medievale din colecția de specialitate a Muzeului Național de Istorie a României	263
IOANA FEODOROV, Metodologia editării și traducerii scrierilor arabe creștine privitoare la istoria românilor	287
HANSOTTO DROTLOFF, Redescoperirea și recuperarea parțială a colecției de manuscrise („Collectaneae”) a lui Michael Friedrich Conrad von Heydendorff din Mediaș	309
LORÁND MÁDLY, Documentele germane din a doua jumătate a secolului al XIX-lea: prelucrare clasică sau schimbare de paradigmă?	327
LILIA ZABOLOTNAIA, Discoveries of New Documents and their Interpretation. On the Example of an Unknown Letter from Grand Duke Pyotr Fedorovich Romanov to Antioch Cantemir	333
ADRIAN ONOFREIU, CLAUDIA SEPTIMIA SABĂU, Editarea documentelor privind istoria locală între deziderat și realitate. Studiu de caz: <i>granița nășăudeană</i>	341
DANIELA DETEȘAN, „Pășind pe calea despărțaniei”. Despre pribegie, adulter, „silă și ură reciprocă” în protopopiatul ortodox Săliște (1860-1890)	355
GHEORGHE CLIVETI, Problema originilor și responsabilităților Primului Război Mondial și editarea „lămuritoarelor” colecții de documente diplomatice	387
MIRCEA MĂRAN, Cum să salvăm tezaurul documentar al românilor din Banatul sârbesc?	393
ANTONIO V. FAUR, Un deziderat istoriografic: depistarea și publicarea documentelor referitoare la acțiunile de salvare a evreilor din Transilvania de Nord (1944)	403
RALUCA TOMI, Istorie și propagandă – Colecția de <i>Documente privind Istoria României</i> a Institutului de Istorie și Filozofie (1948-1953)	411
ANGELA RUS, O categorie nouă de izvor istoric: sursa digitalizată. Studiu de caz: site-ul Autorității Electorale Permanente	423

ISTORIA BISERICII: TEORIE ȘI METODOLOGIE

CĂTĂLIN RUSU, Cardinalul Hostiensis și viziunea juridică medievală a Sfântului Scaun	441
RAUL-ALEXANDRU TODIKA, Ordinul monahilor-cavaleri Ospitalieri și <i>Crux Cismarina</i> între <i>defensio</i> și <i>dilatatio Christianitatis</i> în secolele XII-XIII	449
FLORIAN DUMITRU SOPORAN, De la <i>Limes Romanus</i> la <i>Finis Christianitatis</i> : percepții asupra frontierei și implicații identitare în Europa Central-Orientală: secolele XIII-XIV	467
IOAN-VASILE LEB, Tematica tezelor de doctorat în Teologie la disciplina <i>Istoria Bisericească Universală</i> în ultimii 30 de ani	481
FLORIN DOBREI, Crâmpoie din istoria bisericească a unui străvechi sat românesc: Leșnic (jud. Hunedoara)	495
IOAN TOMOLE, Râmpeți – de-a lungul timpului	507
DANIELA CURELEA, Considerații privind evoluția Protopopiatului greco-catolic de Alba Iulia în vremea păstoririi lui Simion Micu, protopop de Alba între anii 1886 și 1918	513
POLICARP CHIȚULESCU, Episcop în România Mare. Aspecte din activitatea episcopului Tit Simedrea al Hotinului (1935-1940)	523

ISTORIOGRAFIA ȘI SCRISUL ISTORIC: PARADIGME VECHI ȘI NOI

COSTIN FENEȘAN, „Temeswarer Nachrichten” (1771) – primul ziar din Europa de Sud-Est	533
SORIN ȘIPOȘ, Călătorii străini în spațiul românesc și simbolistica frontierei (1710-1810). Metodologia cercetării	543
NADIA CRISTEA, Istoriografia de sorginte locală despre Basarabia rusească (sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul de secol XX)	557
SIMION RETEGAN, Din culisele unei Diete a Transilvaniei: Sibiu, 1863-1864	569
ION VALER XENOFONTOV, Istoria Universității de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu” din Republica Moldova scrisă de neistorici	577
GABRIEL MOISA, Paradigme istoriografice vechi și noi. Considerații privind raportarea istoriografiei ungare la spațiul bihorean în preajma Centenarului Marii Uniri.	585

ROMÂNIA ȘI SISTEMUL DE RELĂȚII INTERNAȚIONALE ÎN SECOLUL XX

RADU ALBU-COMĂNESCU, Rolul inițiativelor diplomatice private din România anilor '20-'40. Triplex Bibescu – Brâncoveanu – Știrbey	597
BOGDAN-ALEXANDRU SCHIPOR, Ianuarie 1934 – un proiect anglo-italian de reformă a Ligii Națiunilor în rapoarte diplomatice românești	611

VERONICA TURCUȘ, Legația României pe lângă Sfântul Scaun la crepuscul (1944-1948)	619
NICOLAE PĂUN, Relațiile Consiliului de Ajutor Economic Reciproc (CAER) – Comunitatea Economică Europeană (CEE) în anii '70: încotro România?	633
TUDOR SALANȚIU, Drive Paths in the Evolution of the Security State from Eastern Europe	649

REGIMURILE COMUNISTE ÎN CONTEXTUL RĂZBOIULUI RECE

MARIUS UGLEA, Deținuții politici de la coloniile de muncă din Baia Sprie, Cavnic și Nistru (1950-1955) – Analiză statistică	669
VALENTIN MAIER, Aspecte privind pregătirea specialiștilor pentru „industrializarea informației” în România (1948-1989)	677

MINORITĂȚILE NAȚIONALE DIN ROMÂNIA ÎN SECOLUL XX: BILANȚ ISTORIOGRAFIC ȘI NOI DIRECȚII DE CERCETARE

LAVINIA DUMITRAȘCU, Din majoritari și stăpâni la minoritari, supuși loiali ai statului român: turcii și tătarii dobrogeni 1878-1913	695
EMANUIL INEOAN, Cazul Dimitrie Cicma sau epurarea elitei aromâne din nordul Greciei (1912-1913)	711
CONSTANTIN BĂJENARU, Un statut-model de asociere a romilor din județul interbelic Făgăraș	721
VASILE CIOBANU, Mișcarea nemulțumiților (Unzufriedenenbewegung) – devenită Partidul Liga Sașilor (Sachsenbund) – din anii 1925-1930	735
BOGDAN NEAGOTA, ILEANA BENGĂ, Rudarii – mărci etnice și culturale	751

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ȘI ROMÂNIA DUPĂ MAREA UNIRE

MIHAI GEORGITĂ, Începuturile administrației românești în Bihor (aprilie-decembrie 1919)	777
RADU MILIAN, Consiliul Național Român din Oradea și Bihor – precursor al administrației românești din Bihor. Aspecte documentare	797
KLARA GUSETH, Oglinda administrației județene maramureșene din anul 1920	807
LAURA STANCIU, Istorie locală și administrație. Clujul la 200 de ani distanță (1734-1940)	817

ELITE ȘI PERSONALITĂȚI

CONSTANTIN ITTU, Familia Conrad von Heydendorff și strategiile sale matrimonial-heraldice	829
---	-----

CORNELIU PĂDUREAN, Discursuri rostite de către Ștefan Cicio-Pop în parlamentul de la Budapesta	837
MARIUS CÂMPEANU, Mihail Pavel (1827-1902), personalitate marcantă a Maramureșului, în lumina izvoarelor istorice	851
RĂZVAN MIHAI NEAGU, Considerații pe marginea unei mari personalități a Bisericii Greco-Catolice: preotul, diplomatul și omul politic Ioan Coltor (1886-1933)	865
MIHAI D. DRECIN, Ioan Lupaș și lumea bancară românească din Transilvania (1907-1947)	879
VASILE DOBRESCU, Profesorul Bujor Surdu și „redescoperirea” istoriei economico-bancare a românilor transilvăneni	887
IONEL NARIȚA, Lucian Blaga – istoric al științei	895

MASONERIA ÎN TRANSILVANIA: PERSONALITĂȚI, IDEI ȘI PROIECTE CU IMPACT ÎN COMUNITATE

FODOR JÁNOS, Nașterea francmasoneriei din Târgu-Mureș	907
CORNEL KAMENICZKI, Activitatea Lojilor din cadrul Federației Lojilor de rit ioanit din România reflectată în presa proprie în perioada 1931-1936	919
SILVIU MOLDOVAN, ALIN MĂRGINEAN, Supremul Consiliu pentru România, de la anihilare la resurecție. Percepții ale Securității	927
NICOLAE TEȘCULĂ, Ordinul Bunilor Templieri și sașii ardeleni la începutul secolului XX. Societate secretă sau mișcare eugenică?	941

ARHITECTURĂ, PATRIMONIU ȘI URBANISM. PERSPECTIVE

ISTVÁN SZABOLCS GUTTMANN, De la urbanismul prestabilit la cel de oportunitate. Studiu de caz: cartierul Donath/Grigorescu și Donath Park din Cluj/Florești. Relația centru/periferie/zona metropolitană.....	953
ADRIANA MATEI, Arhitectura destinată demnității umane	969
VASILE MITREA, Urbanismul clujean: între plusuri și minusuri	987
ENDRE VÁNYOLÓS, Peisaj transilvan (istoric) în schimbare. <i>Oraș, sat, teritoriu în derivă</i>	991
VIRGIL POP, CRISTINA PURCAR, <i>Când fondul devine figură</i> . Studiu arhitectural despre Hordou, satul lui Coșbuc	1007

***INTEGRITATE ȘI MALONESTITATE
ÎN PERIOADA MEDIEVALĂ ȘI PREMODERNĂ***

ABUZ, VENALITATE, CRIMĂ ȘI VÂNĂTOARE DE VRĂJITOARE. UN PROCURATOR ȘI ROLUL SĂU ÎN RECONFIGURAREA SISTEMULUI JUDECĂTORESC AL CLUJULUI PREMODERN*

László Pakó**

Abstract: *The study deals with the person and the activity of György Igyártó, whose carrier had a major influence on the judicial system of Cluj in the late 16th century. The analysis points out some interesting features concerning the possibilities, challenges and difficulties of an early modern procurator's life. First in the service of the citizens, then as official procurator of Cluj, he had a determinant role in introducing the ex officio proceedings at the law-court of the town. Accused of wife-murdering at the beginning of his carrier, he managed to survive the accusations, and developed a vast social network, coming in contact with prominent members of the town's elite. He also became the best-known local witch-hunter, prosecuting almost a dozen of witches between 1582 and 1585, more than half ending up being burned. In spite of his prosperous professional life, and motivated by financial interests and vengefulness against those who endangered his social and professional status by questioning his honour and reputation, he got involved into certain acts of judicial corruption, that marked his career, affecting at the same time the whole judicial system of the town. Most probably his case convinced the magistrate of Cluj to introduce the office of the town's prosecutors (*directores causarum*), that gained exclusive competence in intervening on behalf of the town in criminal cases, that jeopardized the wealth, the security and the life of the city and its inhabitants.*

Keywords: judicial system, corruption, procurator, witch-hunter, wife-murder

Introducere

Abuzul, malonestitatea, venalitatea au fost prezente și în activitatea judecătorească din Europa premodernă și nu numai. Le putem defini după standardele noastre moderne drept corupție judecătorească, prin care înțelegem intervenția ilegală a interesului privat în problemele publice ale justiției. Dar le putem considera după standardele contemporanilor premoderni ca parte integrantă a unui sistem politic în care practica patronajului – prin schimbul darurilor și favorurilor, prin numirile în funcții făcute în mod personal, informal, bazat pe încredere și nu pe merite – era acceptată, și care a avut o contribuție importantă în formarea statelor europene premoderne¹. Indiferent de interpretare însă, odată ce funcția

* Studiul a fost realizat cu sprijinul Bursei de Cercetare János Bolyai a Academiei Maghiare de Studii.

** Cercetător științific, dr., Institutul de Cercetare al Societății Muzeului Ardelean, Cluj-Napoca; e-mail: pako.laszlo@eme.ro.

¹ Bruce Buchan, Lisa Hill, *An Intellectual History of Political Corruption*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2014, p. 108-117 [infra: Buchan, Hill, *An Intellectual History ...*]; Wilfrid Prest, *Judicial Corruption in Early Modern England*, „Past & Present”, no. 133, 1991, p. 74-79; George W. Bernard: „A Water-Spout Springing from the Rock of Freedom” ? *Corruption in Sixteenth- and Early-Seventeenth-Century England*, în vol. *Anticorruption in History. From Antiquity to the Modern Era*, Ronald Kroeze, eds. André Vitória, Guy Geltner, Oxford, Oxford University Press, 2018, p. 132-133; Jeffrey K. Sawyer, *Judicial Corruption and Legal Reform in Early Seventeenth Century France*, „Law and History Review”, vol. 6, 1988, no. 1, p. 96-111; Sharon Kettering, *Patrons, Brokers, and Clients in Seventeenth-Century France*, New York, Oxford, Oxford University Press, 1986, p. 192-206 [infra: Kettering, *Patrons, Brokers ...*]; Mary Lindemann,

Lucrările Conferinței internaționale *Istoria și scrisul istoric azi: opțiuni metodologice, paradigme, agendă*, din 3-5 februarie 2020, dedicată Centenarului Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca, p. 143-155.

publică era percepută de mulți ca proprietate privată și sursă de venit personală, și nu ca o funcție exercitată temporar în slujba comunității, iar fiindcă alegerea funcționarilor judecătorești pe bază de loialitate, bani, influență sau relații de rudenie a dus deseori la împărțirea pârțitoare a dreptății în funcție de folosul personal, evident și actul justițiar în sine a avut de suferit. În procesul de judecată accentul a deviat de la aflarea adevărului spre satisfacerea intereselor personale sau de grup, spre creșterea abuzivă a averii, a influenței politice sau economice, spre nimicirea rivalului politic sau economic². Acest fapt a fost sesizat și de umaniști, teologi, juriști și alți contemporani premoderni, care și-au exprimat temerile pentru faptul că abuzurile din activitate judecătorească, vânzarea deschisă a voturilor judecătorești urma să ducă la coruperea generală a vieții politice, de asemenea vedeau în nedreptatea jurilor factorul principal care putea duce la infectarea bunului comun³.

Măsurile împotriva acestor abuzuri au fost luate deseori tot în funcție de interesele personale: cunoaștem într-adevăr personaje importante din viața politică sau judecătorească care au căzut pradă unor astfel de acuzații, însă în cazul majorității lor fie nici nu s-a pus problema punerii sub acuzare, fie au fost achitați de acuzații. Multe măsuri luate aparent pentru reprimarea corupției nu au vizat de fapt fenomenul în sine, ci au fost mai degrabă manevre executate din interes personal pentru eliminarea adversarului⁴. Iar dacă s-a recurs

Dirty Politics or „Harmonie”. Defining Corruption in Early Modern Amsterdam and Hamburg, „Journal of Social History”, vol. 45, 2012, no. 3, p. 583-584; James Shaw, *Justice in the Marketplace: Corruption at the Giustizia Vecchia in Early Modern Venice*, în vol. *Institutional Culture in Early Modern Society*, eds. Anne Goldgar, Robert I. Frost, Leiden, Boston, Brill, 2004, p. 281-316; Nancy Kollmann, *Crime and Punishment in Early Modern Russia*, Cambridge, Cambridge University Press, 2012, p. 94-112; Mihai Olaru, *From Disloyalty to Law-breaking. The Emergence of Administrative and Judicial Malpractice in Eighteenth-Century Wallachia*, „Südost-Forschungen”, vol. 77, 2018, no. 1, p. 19-38; Christoph Rosenmüller, *Corruption, Abuse, and Justice in the Iberian Empires*, în vol. *Corruption in the Iberian Empires. Greed, Custom, and Colonial Networks* [infra: *Corruption in the Iberian Empires ...*], ed. Christoph Rosenmüller, Albuquerque, University of New Mexico, 2017, p. 3 [infra: Rosenmüller, *Corruption ...*].

² Pentru exemple din secolele XVI-XVII din orașele Țărilor de Jos (Amsterdam, Alkmaar, Rotterdam, Leiden) cu procurori publici (care erau și șefii poliției locale, controlând siguranța și ordinea publică și au prezidat și în instanța orășenească de judecată) corupți, ai căror cazuri prezintă multe similitudini cu exemplul nostru prezentat mai jos, vezi: Florike Egmond, *Crooked Justice. Corruption, Inequality and Civic Rights in the Early Modern Netherlands*, „Memoria y Civilización”, vol. 4, 2001, p. 48-59, 77-78; Idem, *Limits of Tolerance: Justice and Anti-Semitism in a Sixteenth-Century Dutch Town*, „Jewish History”, vol. 8, 1994, p. 73-74, 76-81. Pentru portretele unor magistrați înalți de la curțile de apel din America Latină colonială (Santo Domingo, Mexico City, Quito) din secolele XVII-XVIII, care s-au folosit de funcțiile lor judecătorești pentru a obține (chiar și prin folosirea injustă a violenței, a torturii) bunuri – bijuterii, sclavi, animale, îmbrăcăminte, mâncare –, favoruri economice, comerciale și chiar sexuale de la litigânți, unii chiar membrii elitei, vezi: Marc Eagle, *Portraits of Bad Officials. Malfeasance in Visita Sentences from Seventeenth-Century Santo Domingo*, în vol. *Corruption in the Iberian Empires*, p. 87-97 [infra: Eagle, *Portraits ...*]; respectiv: Christoph Rosenmüller, „*The Execrable Offense of Fraud or Bribery*”. *Corrupt Judges and Common People in the Visita of Imperial Mexico (1715-1727)*, în vol. *Corruption in the Iberian Empires*, p. 111-125.

³ Buchan, Hill, *An Intellectual History ...*, p. 116-117; Rosenmüller, *Corruption ...*, p. 3-4; Eagle, *Portraits ...*, p. 103.

⁴ Rosenmüller, *Corruption ...*, p. 2, 4. Pentru Franța secolului al XVII-lea este interesant cazul lui Nicolas Fouquet, ministrul finanțelor între 1653-1661, care cu toate că a beneficiat de acordul tacit atât al regelui Ludovic al XIV-lea, cât și al cardinalului Mazarin pentru mașinațiunile sale financiare nu tocmai în limita legilor, deoarece fiecare își avea propriul câștig din ele, dar în final a căzut totuși pradă acuzațiilor de corupție, care au fost de fapt pretexte menite să satisfacă ambițiile regelui de a controla singur administrația

Într-adevăr la remodelarea sistemului politic sau judecătoresc, acest fenomen s-a petrecut de regulă în conjuncturi speciale.

În demersul nostru propunem prezentarea persoanei și activității procuratorului György Igyártó, un personaj care și-a lăsat amprenta pe activitatea judecătorească a orașului Cluj de la sfârșitul secolului al XVI-lea. Vom trasa oportunități și provocări care puteau defini o carieră de procurator de succes, și vom aborda aspecte care puteau devia o carieră spre un deznodământ nefericit. Astfel vom avea ocazia să semnalăm abuzurile existente în sistemul judecătoresc al orașului, cât și reacția autorităților la acestea.

Procurator în slujba comunității

Deținem foarte puține date despre originea lui Igyártó. Știm că dintre persoanele cu numele de familie similare din Clujul sfârșitului de secol XVI unii au fost membri ai magistratului orășenesc, dar nu putem dovedi eventualele relații de rudenie între ei⁵. Astfel, presupunem doar că provenea dintr-o familie de orășeni mai înstăriți. Numele său figurează prima dată într-un proces din 1564⁶, iar activitatea sa de procurator este documentată din 1576. În primele sale apariții din fața instanței orășenești de judecată a fost reprezentantul unor orășeni, printre ei numărându-se chiar unii membrii ai conducerii orășenești⁷.

Începutul carierei sale părea așadar promițător, însă în ianuarie 1579 adunarea generală a orașului – principalul for de decizie din oraș, numit și centumvirat – a fost informat de judele și de jurații orașului despre faptele „teribile și groaznice” ale lui Igyártó. Pentru a scăpa de „flagelul oribil și îngrozitor al Domnului”, centumvirii au dispus să fie chemat în fața juzilor, dar la intervenția unor garanți a și fost eliberat în scurt timp⁸. Protocoalele conventului de la Cluj-Mănăstur din aprilie 1581 îl pomenesc ca procurator aflat în slujba orașului⁹, deci avea o activitate recunoscută deja la nivelul magistratului. Această informație ar putea explica de ce vestea faptelor sale teribile a pus pe jar toată conducerea orașului.

Numele lui re apare în protocoalele de judecată ale orașului în octombrie 1582, când aflăm că în urmă cu aproape doi ani, în ianuarie 1581, Igyártó a trimis-o în fața instanței de judecată pe Anna Rengő acuzând-o că a sărbătorit carnavalul într-un grup mai mare pe

financiară a regatului, totodată să-și elimine rivalul politic și să ascundă faptele abuzive ale lui Jean-Baptiste Colbert, urmașul lui Fouquet în funcție; Kettering, *Patrons, Brokers ...*, p. 193-195.

⁵ István (†), membru al centumviratului orășenesc; Benedek (†), centumvir, jude substitut, jude regal; Mihály, meșter al breslei aurarilor din oraș (1577-1578), membru în consiliul celor 12 jurați ai orașului, jude primar, auricemerarul principelui (1585); Simon, fiul lui Mihály, aurar, jurat. Alături de ei în izvoare mai figurează și János, Ferenc, Tamás despre care nu avem alte informații.

⁶ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale [infra: S.J.A.N.] Cluj, Fond *Primăria orașului Cluj* [infra: P.O.C.], Protocoale de judecată [infra: P.J.], II/3, p. 92.

⁷ P.J., II/1, p. 141, 164; II/7, p. 59e-f, 230; Arhivele Naționale Maghiare [Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára], [infra: A.N.U.], Budapesta, R 374 – Acte referitoare la orașul Cluj [Kolozsvár városra vonatkozó iratok], [infra: R 374], seria II, vol. IV, pachetul 2a, f. 26.

⁸ S.J.A.N. Cluj, Fond P.O.C., Protocoalele adunării generale ale orașului [infra: P.A.G.], I/3, f. 184^{rv}, 186^v.

⁹ *A kolozsmonostori konvent fejedelemség kori jegyzőkönyvei* [Protocoalele conventului de la Cluj-Mănăstur din vremea Principatului], I, 1326-1590, Zsolt Bogdándi (ed.), Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2018, nr. 294.

străzile orașului¹⁰. Carnavalul fusese interzis în repetate rânduri de legile orășenești, legi adoptate la insistențele parohului orașului Ferenc Dávid în 1573, fiind în ton cu atitudinea ostilă față de sărbători, mai ales față de carnaval, a întregii Europe premoderne¹¹ și urmărind reformarea moralității publice orășenești în general. Femeia l-a acuzat în schimb că în cursul arestării sale Igyártó a agresat-o fizic, aplicându-i o bătaie cruntă. Din mărturii deducem că motivul controversii a fost probabil o neînțelegere mai veche dintre cei doi, posibil de pe vremea când Anna Rengő s-a mai confruntat cu legea, fiind prigonită din oraș pentru desfrâu – pe nedrept, pretindea ea – tot la intervenția procuratorului. Pentru bătaia primită Rengő l-a amenințat pe Igyártó că va face dezvăluiri legate de mai multe fărâdelegi ale acestuia. Probabil că s-a ținut de cuvânt, deducem din faptul că peste câteva săptămâni Igyártó a intentat un nou proces împotriva ei pentru calomnie, defăimarea renumelui și reputației sale¹².

Soț devotat sau ucigașul soției?

Din mărturiile procesului aflăm că femeia a răspândit zvonuri cum că el ar fi avut o relație extraconjugală încă pe vremea primei sale soții, relație din care s-a născut un copil, adus pe viață și crescut într-un sat departe de văzul orașului. Femeia l-a mai acuzat că și-ar fi otrăvit prima soție ca să se căsătorească cu amanta sa. Acestea trebuie să fi fost faptele „teribile și groaznice” ale lui Igyártó, de care aflaseră în 1579 și centumvirii orașului. Conform spuselor mai multor martori prima sa soție și-a suspectat soțul că i-ar fi introdus otrăvă în băutură pentru a o ucide. Alții au relatat detalii aflate de la fetele celor doi. Una dintre ele a afirmat că, în ciuda faptului că mama lor prezenta deja semne de vindecare, tatăl lor – la sfatul unui bărbier – i-a făcut un tratament inutil de trei zile constând dintr-o baie cu aburi, urmată de una cu apă caldă. În timpul tratamentului i-a mai dat soției o licoare și i-a uns buzele cu o alifie despre care femeia bănuia că erau otrăvite. Martorii au pomenit și despre un vindecător la care bărbatul și-a trimis soția bolnavă și cu care s-ar fi înțeles în prealabil ca să o otrăvească. Alți martori afirmau că Igyártó ar fi încercat să-și ucidă soția cu ridichi presărați cu mercur.

Martorii lui Igyártó au prezentat întâmplările dintr-un punct de vedere diametral opus. Mai mulți au subliniat că femeia suferea de o boală cumplită, organul ei genital fiind acoperit cu umflături mari, cu răni ulcerose grave și avea dureri sufocante la nivelul gâtului. Au subliniat de asemenea că bărbatul a îngrijit-o cu silință, cheltuind bani mulți pe medicamente, pe bărbieri și pe vindecători populari. Cel mai important martor al lui Igyártó a fost bărbierul János Linczigh Borbély, care a detaliat tratamentul la care a supus-o pe femeie: timp de aproape o lună a încercat să-i vindece rănilor cu o alifie, după care a supus-o unei băi cu aburi, tratament larg folosit în Europa vremii pentru astfel de probleme. În opinia bărbierului nu tratamentul în sine, ci faptul că a ignorat sfaturile privind măsurile care trebuiau respectate în

¹⁰ P.J., II/7, p. 32-33, 52-54; András Kiss, *Farsangolás Kolozsvárt – 1582-ben* [Carnaval în Cluj – în 1582], în vol. András Kiss, *Források és értelmezések* [Izvoare și interpretări], Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1994, p. 103-109.

¹¹ Peter Burke, *Popular Culture in Early Modern Europe*, New York, Harper & Row Publisher, 1978, p. 207-222.

¹² P.J., II/7, p. 58e-j, 59a-n, 69-75, 187.

timpul tratamentului au cauzat moartea femeii. Izvoarele nu fac referire directă la denumirea bolii, însă conform indiciilor prezentate credem că femeia suferea de boala franceză (*morbis gallicus*), adică – potrivit denumirii larg răspândite în secolul al XIX-lea – de sifilis. Și martorii par să accentueze faptul că boala, și nu soțul ei i-a provocat moartea¹³.

Persecutorul vrăjitoarelor și a altor răufăcători

Pentru a scăpa de acuzele grave și de a-și salva renumele în fața comunității, în 1582 și 1583 Igyártó a pornit procese împotriva mai multor persoane, care anterior, în litigiul cu Anna Rengő, au depus mărturii în defavoarea sa. Două dintre procese au implicat și suspiciuni de vrăjitorie. Borbála Kassai, cea care a divulgat informații despre iubita însărcinată a lui Igyártó, a fost o femeie originară din Košice, dar stabilită în Cluj. Ea a fost acuzată de desfrâu, proxenetism și furt și de faptul că „ar avea cunoștințe în ale vrăjitoriei”. A mai fost acuzată că ar fi omorât persoane cu unele ierburi, că și-ar fi vrăjit (legat) ginerele ca mariajul acestuia cu fiica sa să se strice, și că ar fi în posesia unei „cărți diabolice” pentru căutătorii de comori, care era „ilustrată cu figurile unor regi, diavoli, cu roata norocului și altele”, cititorii căreia puteau invoca ajutorul Diavolului¹⁴. Din informații ulterioare aflăm că aceste acuze nu s-au dovedit fatale pentru femeie¹⁵. A doua persoană incriminată a fost o slujitoare care a încercat să vrăjească cu ajutorul unei broaște o calfă de bărbier de care era îndrăgostită¹⁶. A intentat un proces apoi și împotriva unei foste slujitoare de-a sa care pretindea că părăsise casa lui Igyártó din cauza molestărilor sexuale ale bărbatului. Igyártó a acuzat-o de măturie falsă depusă la cererea lui Anna Rengő și a complicilor săi¹⁷. A acuzat de asemenea alte două femei cu mărturii false privind relația lui extraconjugală. Potrivit uneia dintre ele, fiica lui Igyártó i-ar fi împărțit bănuielele ei privind implicarea tatălui în moartea mamei sale¹⁸. O altă femeie a ajuns în fața justiției tot pentru calomnii¹⁹.

Faptul că după aceste întâmplări Anna Rengő a dispărut din izvoare sugerează că Igyártó a reușit să scape de acuzele de uxoricid, convingând juzii că nu el, ci boala franceză i-a ucis prima soție, în ciuda încercărilor sale disperate de a o vindeca. Mai mult, activitatea sa profesională a luat un nou elan.

¹³ Pentru mai multe detalii legate de acuzele de uxoricid și de presupusa boală vezi: László Pakó, *Gondos férj vagy feleséggyilkos ? Mérgezésről, vérbajról és egy prókatori életút részleteiről a kora újkori Kolozsváron* [Soț devotat sau ucigaș ? Otrăvire, boala franceză și detaliile unei cariere de procurator în Clujul premodem], „Erdélyi Múzeum”, vol. LXXXII, 2020, nr. 1, p. 65-82.

¹⁴ *Magyarországi boszorkányperek oklevéltára* [Diplomatariul proceselor de vrăjitorii din Ungaria], (ed.) Andor Komáromy, Budapest, MTA, 1910, p. 23-26; *Kolozsvári boszorkányperek, 1564-1743* [Procese de vrăjitorie din Cluj, 1564-1743], (eds.) András Kiss, László Pakó, Péter Tóth G., Budapest, Balassi Kiadó, 2014, p. 100-102 (procesul nr. 16) [infra: *Kolozsvári boszorkányperek ...*].

¹⁵ Între 1592-1594, adică după un deceniu, femeia a fost una din protagonistele unui alt șir de procese pornite după conflicte familiale, în care acuzele de vrăjitorii erau din nou la loc de cinste; *Kolozsvári boszorkányperek ...*, p. 173-186 (nr. 30.); László Pakó, *Bíróság elé került boszorkánynyádaskodás Kolozsvárt, 1592-1593* [Acuze de vrăjitorii în fața instanței de judecată din Cluj, 1592-1593], „Korunk”, ser. III, vol. XVI, 2005, nr. 5, p. 98-107.

¹⁶ *Kolozsvári boszorkányperek ...*, p. 103 (nr. 17.).

¹⁷ P.J., II/7, p. 126-127.

¹⁸ P.J., II/7, p. 137-140.

¹⁹ P.J., II/7, p. 142.

Continuându-și activitatea de procurator privat al orașenilor, date din 1584-1586 îl arată din nou în funcția de procurator angajat și în slujba conducerii orașului, postură din care a inițiat mai multe procese din oficiu împotriva unor infractori care au primejduit moravurile, siguranța publică și bunurile locuitorilor: procese de desfrâu, adulter, pruncucidere, proxenetism, cerșit, furt din bunuri publice, incendiere, înșelăciune, atac armat împotriva unor paznici ai orașului, încercare de jaf armat pe timp de noapte²⁰. Și-a continuat lupta și împotriva vrăjitoarelor din oraș, din cauza sa anul 1584 devenind cel mai sângeros an din istoria vrăjitoriei clujene: șapte presupuse vrăjitoare au ajuns după gratii, șase fiind arse²¹. Referitor la atitudinea militantă a lui Igyártó în aceste procese subliniem că în trei cazuri sentința capitală a fost pronunțată doar în apel, la intervenția hotărâtă a procuratorului. În 1585 tot el a trimis în judecată două femei suspectate cu făcături, dar nu cunoaștem deznodământul proceselor²². Nu știm nici în ce măsură cauzele acestor procese din 1584-1586 sunt similare celor intentate între 1582-1583, adică o bănuită dorință de răzbunare față de cei care i-au știrbit onoarea, sau este vorba mai degrabă de simțul (probabil exagerat al) responsabilității față de funcția în care fusese numit.

Procurator în capcana răzbunării, înșelăciunii și mitei

Începând cu 1586 situația se complică în jurul său. La începutul anului adunarea generală a orașului a decis ca „Igyártó, fiind mult mai sânguinos decât ceilalți, să fie ales și anul acesta drept procurator în slujba orașului, dar să nu facă nimic fără acordul judelei primar, nici arestări, nici să pornească procese”²³. Altfel spus, adunarea i-a recunoscut meritele profesionale și l-a reales în funcție, dar i-a limitat atribuțiile. Începând cu octombrie 1585 apare în mai multe rânduri în fața instanței de judecată și în postura de pârât, fiind tras la răspundere pentru împrumuturi nerestituite sau pentru fapte de violență²⁴. Totodată începând cu aprilie s-au păstrat un șir de procese – derulate după un tipar similar cu cele împotriva lui Rengő și aliații ei –, care dezvăluie nenumărate abuzuri profesionale de-ale lui Igyártó. Totul a început cu procesul pe care acesta l-a inițiat în numele orașului împotriva slujitoarei lui Lukács Beregszászi, Orsolya, pe care a acuzat-o de furt²⁵. Fata a înaintat însă un memoriu instanței, în care a atras atenția juzilor asupra mai multor abuzuri comise de Igyártó ca procurator²⁶. Nici răspunsul acestuia nu a întârziat: susținând că memoriul nu a fost întocmit de fată, ci de stăpânul ei, adică de Beregszászi, și de soacra acestuia, Zsófia Teremi, văduva

²⁰ P.J., II/7, p. 206-207, 225-228, 301-303, 453-455, 458-459, 491-493, 502, 559, 561-574, 603, 608a-b; S.J.A.N. Cluj, Fond P.O.C., Socoteli, 3/XXIV, p. 12; 3/XXV, p. 1-3.

²¹ *Kolozsvári boszorkányperek* ..., p. 110-162 (nr. 19-24).

²² *Ibidem*, p. 164-165 (nr. 26).

²³ PAG, I/5, f. 15.

²⁴ În 1586 a fost în proces cu un clujean pentru un împrumut nerestituit, proces care a ajuns până în fața tablei princiare: A.N.U., R 374, seria II, vol. II, pachetul 3, f. 26; S.J.A.N. Cluj, Fond P.O.C., Diverse documente, vol. I, fasc. 4, *Protocol de imputerniciri de procurator*, p. 27, 38 [infra: *Protocol imputerniciri* ...]. În același an, un alt clujean l-a chemat în instanță acuzându-l că nu i-a dat cerealele cuvenite după lotul de pământ care i-a fost arendat; P.J., II/7, p. 574. În octombrie 1585 o femeie l-a chemat în judecată după ce acesta a agresat-o verbal și fizic în vilele orașului; P.J., II/7, p. 511-512.

²⁵ P.J., II/7, p. 569-574.

²⁶ P.J., II/7, p. 583-594, 584c-j, 615-621.

lui Gergely Urbeger, i-a chemat pe amândoi în instanță pentru falsificare de documente²⁷. Și ca paralela cu procesele din 1582-1583 să fie și mai evidentă, subliniem că motivațiile reale ale acestui conflict par să se înrădăcineze tot în trecutul zbuciumat al lui Igyártó, în relația acestuia cu prima sa soție. O analiză mai detaliată a dezvăluit că Orsolya, slujitoarea lui Beregszászi, a servit și la casa lui Igyártó pe vremea când prima sa soție era încă în viață, și că fusese confidenta femeii în conflictele acesteia cu soțul ei. Zsófia Teremi a fost la rândul ei apropiata femeii, adăpostind-o când Igyártó a alungat-o de acasă. După moartea femeii relația dintre familia lui Zsófia Teremi și Igyártó pare să fi revenit la normal, lucru indicat de faptul că în 1579, în ziua nunții procuratorului cu noua lui soție, Gergely Urbeger i-a fost garant în fața celor trimiși de adunarea generală pentru a-i aresta pe noii căsătoriți²⁸. Relația nu s-a dovedit însă de durată, cel mai probabil fiindcă procuratorul nu s-a ținut de cuvântul dat lui Urbeger în ziua nunții, și anume că nu va acționa niciodată în instanță ca procurator împotriva sa sau a membrilor familiei acestuia.

Cele prezentate sugerează că motorul presupus al faptelor lui Igyártó a fost și în 1586 dorința de răzbunare. În cursul acestor procese martorii au dezvăluit numeroase abuzuri comise de Igyártó ca procurator. Mai mulți au subliniat că pentru comportamentul afișat a fost numit deseori ipocrit, fără caracter și „bun de jupuit”. Aflăm de cazuri în care a acceptat să fie reprezentantul legal al ambelor părți aflate în litigiu, evident fără știrea lor. De exemplu András Budai și István Szécsi au aflat acest lucru doar când ambii au fost chemați concomitent în fața instanței, fiecare alături de procuratorul propriu²⁹.

Cu alte ocazii s-a înțeles în secret cu adversarii lui sau cu reprezentanții acestora. De pildă, fiind procuratorul lui Bálint Kolozsvári, a reușit obține probele scrise care îi incriminau clientul tocmai de la adversar, pe care l-a ademenit că va trece de partea sa. După ce a pus mâna pe documente însă, nu s-a mai ținut de promisiunea făcută³⁰. Într-un alt proces l-a trădat pe Ambrus Fóris în schimbul unui cuțit incrustat cu pietre prețioase și cu tocul de argint, furnizându-i adversarului său date confidențiale prin care acela a câștigat procesul³¹. Și Zsófia Teremi l-a acuzat de fapte similare: în procesele sale avute după moartea soțului ei pentru împărțirea averii, în care l-a avut ca procurator pe Igyártó, acesta a convins-o să se înțeleagă cu adversarii în mod amiabil, pentru ca ulterior ea să afle că procuratorul a fost de fapt mituit de adversarii ei³². Un literat din Bistrița a mărturisit că într-un litigiu în care Igyártó a fost procuratorul adversarului său, i-a propus ca în schimbul a 25 de florini îi va dezvălui un articol de lege, pe baza căruia va putea câștiga procesul³³.

Alteori și-a abandonat clientul chiar în timpul procesului, trecând de partea adversarului. În procesul dintre István Pécsi și orfanii lui Stephanus Schmelzer a trecut pe partea orfanilor, după spusele lui, din compasiune față de aceștia, în realitate însă a urmărit

²⁷ P.J., II/7, p. 595-599, 611-612.

²⁸ P.J., II/7, p. 617-620. Menționăm că la sfârșitul anului 1582, Zsófia Teremi a fost martorul lui Igyártó în procesul acestuia intentat împotriva lui Borbála Kassai, deci pe vremea aceea relația lor era încă una amiabilă; P.J., II/7, p. 106.

²⁹ P.J., II/7, p. 583, 584i-j.

³⁰ P.J., II/7, p. 583-584.

³¹ P.J., II/7, p. 585.

³² P.J., II/7, p. 617-619.

³³ P.J., II/7, p. 585.

câștiguri materiale³⁴. Exemplul cel mai concludent al fățarniciei sale a fost litigiul dintre Andreas Beuchel și Zsófia Teremi: la început fusese procuratorul femeii, după care, aparent, s-a aliat cu adversarul acesteia, în secret a sfătuit-o însă tot pe ea, chiar și în faza în care procesul a ajuns în apel în fața tablei princiare³⁵.

În alte cazuri a încercat să-i mituiască pe procuratorii adversarilor săi. Fiind reprezentantul lui László Balásfi, de exemplu, l-a contactat pe procuratorul adversarului propunându-i să abandoneze procesul, pentru a beneficia în schimb de serviciile fiului clientului său, adică de ale lui János Balásfi, care fiind notar în cancelaria princiară a țării³⁶ avea influență în cercurile politice înalte ale principatului. Văzând că planul său a eșuat, a încercat să-l mituiască cu bani, iar ulterior a recurs și la amenințări³⁷.

S-au consemnat de asemenea cazuri în care Igyártó din postura de procurator al orașului a eliberat în mod abuziv anumiți inculpați. Menționez drept exemplu un caz din 1584 din toiuł celei mai mari isterii de urmărire a vrăjitoarelor din oraș. Soția lui Mihály Kórós fusese una dintre cele șapte femei încarcerate tocmai din inițiativa lui Igyártó pentru suspiciuni de vrăjitorie. Ea însă – spre deosebire de celelalte șase – nu a ajuns în fața instanței de judecată, reușind să evite astfel moartea aproape sigură. Aflăm că soțul ei l-a mituit pe Igyártó, care a eliberat-o înainte de a fi înfățișată în fața juzilor. Un martor implicat în acțiune a descris amănunțit întâmplările, care l-au costat pe soțul inculpatei în jur de 20 de florini³⁸. Un alt caz s-a consemnat în 1585, când Igyártó ca procurator al orașului urma să aducă în fața justiției o femeie bănuită de desfrâu. Familia acuzatei a încercat să mituiască temnicerul orașului trimis pentru arestarea femeii, însă acesta i-a liniștit că totul era deja rezolvat cu Igyártó, și că femeia urma să fie eliberată în scurt timp³⁹. Mai aflăm apoi de o altă femeie care a scăpat de acuzele de desfrâu tot printr-o mită de 10 florini dată lui Igyártó de fratele acuzatei⁴⁰. Detalii interesante au apărut și în legătură cu cazul slujitoarei lui Lukács Beregszászi. Aflând probabil de acuzele ce i se pregătesc, Igyártó a încercat să aplaneze

³⁴ P.J., II/7, p. 586.

³⁵ În mărturia sa femeia a și detaliat cele întâmplate: chiar dacă aparent Igyártó a trecut de partea lui Beuchel, tot el a fost cel care a elaborat actele care urmau să fie prezentate instanței de către femeie și le-a trimis acesteia în secret, după care, o calfă de aurar a realizat o copie a actului, care urma să fie prezentată instanței, iar originalul i-a fost retrimis lui Igyártó; P.J., II/7, p. 619-620.

³⁶ János Balásfi a ajuns încă de tânăr în cancelaria princiară, în 1563 fiind notar al cancelariei mai mici, iar în timpul procesului amintit a fost cel mai probabil deja notarul cancelariei mai mari. Din 1588 a devenit și căutătorul de scrisori (*requisitor*) al locului de adevărire de la Alba Iulia, iar din 1594 a îndeplinit funcția de secretar al cancelariei; Zsolt Bogdándi, *A kolozsvári Balásfiak. Egy deákcsalád felemelkedése a 16. században* [Familia Balásfi din Cluj. Ridicarea unei familii de literați în secolul XVI], „Református Szemle” vol. 96, 2003, p. 809-811; Emőke Gálfi, *A gyulafehérvári hiteleshely levélkeresői (1556–1690)* [Căutătorii de scrisori ai locului de adevărire din Alba Iulia (1556-1690)], Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2015, p. 67-68.

³⁷ P.J., II/7, p. 615-616.

³⁸ Martorul pomenit a fost de fapt intermediarul dintre soț și procurator, și a relatat că el i-a contactat inițial pe cei doi directori (procurori) ai orașului, care l-au îndrumat însă spre Igyártó. S-a înțeles cu acesta din urmă ca pentru eliberarea femeii soțul va plăti directorilor 5 florini, iar procuratorului 11 sau 12 florini. Ulterior Igyártó a mai cerut încă 5 florini, și astfel femeia a scăpat de soarta celorlalte femei acuzate de vrăjitoare din 1584. În final procuratorul le-a mai atras o dată atenția tuturor, inclusiv intermediarului, să nu divulge nimic din cele întâmplate; *Kolozsvári boszorkányperek* ..., p. 163 (nr. 25).

³⁹ P.J., II/7, p. 584.

⁴⁰ P.J., II/7, p. 587.

posibilul conflict prin eliberarea fetei din detenție. Soluția aleasă a fost ca prin intermediul ginerelei său să convingă doi bărbați să devină garanții fetei în fața directorilor orașului. Singura lui condiție a fost, ca în caz de nevoie, cei doi să afirme că au intervenit la cererea tatălui fetei⁴¹.

Pe lângă cele prezentate, avem informații și despre alte trucuri încercate de Igyártó pentru a-și atinge scopul. Menyhárt Németh, procurator la rândul lui, a detaliat o întâmplare care s-a petrecut în timpul procesului dintre Igyártó și Anna Rengő. Aflând că soția lui Németh urma să depună mărturie în favoarea femeii, Igyártó i-a cerut să nu-și lase soția să vorbească pe motiv că a văzut când Rengő ar fi încercat să o convingă să depună mărturie falsă. În schimbul acestei favori era gata să dea în scris că nu va fi niciodată procuratorul vreunei persoane aflate în proces cu Németh⁴². Un măcelar din oraș a relatat la rândul său că după ce a depus mărturie pentru Igyártó în procesul cu slujitoarea lui Beregszászi, a fost muștrat de acesta fiindcă nu a prezentat probe mult mai incriminatoare pe seama inculpatei, și a fost urgentat să-și schimbe cât de repede mărturia. Alți martori au declarat că unei femei i-ar fi promis o rochie dacă o va acuza pe aceeași slujitoare de desfrâu, iar unui bărbat i-a promis serviciile sale de procurator pe toată durata vieții, dacă urma să depună mărturie falsă împotriva fetei⁴³.

Igyártó nu a răspuns direct la acuzele aduse, a prezentat doar câțiva martori, care s-au arătat mulțumiți de serviciile sale. Totodată au existat și mărturii contradictorii. De exemplu un temnicer al orașului și soția acestuia au afirmat că cei doi i-au dat de știre slujitoarei arestate că Igyártó este dispus să retragă acuzațiile împotriva ei dacă va susține că memoriul înaintat instanței de judecată despre faptele sale abuzive a fost întocmit de Lukács Beregszászi și de Zsófia Teremi. Un alt procurator din oraș a susținut însă că a refuzat să o reprezinte pe slujitoare în proces tocmai fiindcă Beregszászi a vrut ca el să redacteze un memoriu fals care urma să fie înaintat instanței⁴⁴.

Câțiva martori au relatat întâmplări care nu aveau legătură cu activitatea sa de procurator, ci reflectă în schimb defectele de caracter ale lui Igyártó. De exemplu, a împrumutat de la un concetățean 110 florini, iar când a venit vremea restituirii banilor, a negat o bună parte a sumei de împrumut, fiind convins că scrisoarea de obligațiune s-a pierdut⁴⁵.

Izvoarele păstrate doar fragmentar, acuzele reciproce contradictorii, precum și deznodământul necunoscut al proceselor nu ne permit deocamdată analiza clară a întâmplărilor. În februarie 1588 litigiul dintre părți era încă în toi fiind implicat chiar și principele țării⁴⁶. În martie 1588 Beregszászi, iar în februarie 1589 Igyártó au angajat avocați pentru procesul lor, însă pe baza unei consemnări din martie 1589 credem că Igyártó s-a stins din viață⁴⁷, lăsând în urmă o datorie considerabilă⁴⁸. Nu știm (deocamdată) dacă moartea sa

⁴¹ P.J., II/7, p. 586.

⁴² P.J., II/7, p. 615-616.

⁴³ P.J., II/7, p. 587.

⁴⁴ P.J., II/7, p. 595, 599.

⁴⁵ P.J., II/7, p. 584e-f.

⁴⁶ PAG, I/5, f. 34^v.

⁴⁷ În anul 1589 clujeanul János Pesti a angajat procuratori atât pe 11 februarie, cât și pe 23 martie, singura diferență dintre cele două fiind că în scrisoarea de imputemicire din martie în locul lui Igyártó apare un

sau practicile lui abuzive au pus capăt carierei sale de procurator, dar devreme ce nu mai apar date conform cărora orașul ar mai fi apelat la serviciile sale, totodată la începutul anului 1587 magistratul orășenesc a stabilit mult mai clar atribuțiile procuratorilor respectiv ale directorilor orașului⁴⁹, și în al treilea rând deoarece din 1588 în funcția de procurator al orașului János Kalmár apare în locul lui⁵⁰, credem că Igyártó a fost eliberat din funcție încă anterior morții sale⁵¹.

Concluzii

Chiar dacă există încă multe incertitudini în reconstituirea prezentată, analiza carierei lui György Igyártó – pe lângă faptul că aduce noi contribuții în cercetarea criminalității intrafamiliale din Clujul premodern, în studierea problemelor legate de medicina vremii, sau în cercetarea vrăjitoriei, cu precădere a cauzelor care puteau constitui mobilul izbucnirii acestor procese, uneori chiar a unor persecuții mai largi – aduce noi contribuții privind rolul procuratorilor în activitatea de judecată din Clujul sfârșitului de secol XVI, relevându-ne în același timp informații despre abuzurile comise, despre atitudinea conducerii orașului în privința acestora și despre efectul lor asupra sistemului judecătoresc al orașului.

A fost un personaj controversat. În lipsa datelor despre studiile sale, sau despre alte funcții ocupate, presupunem că a însușit cunoștințe juridice necesare meseriei fie în cadrul familial, în instituțiile orășenești de învățământ și probabil prin practică. Activitatea sa ca procurator poate fi documentată între 1576 și 1589. Și-a început cariera ca reprezentant al orășenilor și în scurt timp a intrat și în slujba orașului. Cel mai probabil, personalitatea sa și abilitățile sale de comunicare, eventual și relațiile sale familiale l-au ajutat în a-și forma o clientelă selectă și o întinsă rețea socială, intrând în relație apropiată atât cu elita orășenească, cât și cu unele persoane importante din conducerea țării. Probabil aceste relații i-au fost de folos în cariera lui, bazându-se pe ei și-a permis și abuzurile prezentate.

În ochii unora a fost un ucigaș înrăit, care și-a omorât soția din cauza amantei, pentru alții a întruchipat soțul model, dornic să-și salveze cu orice preț soția de boala care o măcina. Numărul ridicat al persoanelor pe care le-a trimis în judecată pentru vrăjitorie într-un interval de timp relativ scurt ne îndreptățește totodată să îl catalogăm drept un vânător de vrăjitoare

alt procurator. Credem că imputernicirea din februarie a fost repetată tocmai din cauza morții lui Igyártó, ipoteză veridică și prin prisma faptului că la sfârșitul lunii mai a aceluiași an și soția lui Igyártó și-a angajat procuratori pentru procesele rămase în grija ei; *Protocol imputerniciri* ..., p. 27, 31, 38, 42, 58.

⁴⁸ În 1592 soția lui Igyártó a cerut conducerii orașului să o scutească de la plata impozitului anual pentru că toți banii ei se duceau pe restituirea datoriilor rămase de la soțul ei defunct; A.N.U., R 374, seria II, vol. IV, pachetul 2a, f. 60.

⁴⁹ László Pakó, *The Inquisitors in the Judicial Practice of Cluj at the End of the 16th Century*, „Transylvanian Review”, vol. XXI, 2012, Supplement, no. 2, p. 181-197 [infra: Pakó, *The Inquisitors* ...].

⁵⁰ Idem, *Prókátorok Kolozsváron a 16. század utolsó évtizedeiben* [Procuratori în Cluj în ultimele decenii ale secolului XVI], în vol. *Certamen I. Előadások a Magyar Tudomány Napján az Erdélyi Múzeum – Egyesület I. Szakosztályában*, (eds.) Emese Egyed, László Pakó, Attila Weisz, Kolozsvár, Erdélyi Múzeum – Egyesület, 2013, p. 258-259.

⁵¹ Se pare că nu și-a abandonat totuși cariera de procurator, deoarece până la începutul lui 1589 izvoarele îl mai amintesc în slujba unor orășeni, dintre care mai mulți s-au aflat la rândul lor în conflict cu Lukács Beregszászi și Zsófia Teremi, adversarii lui Igyártó; *Protocol imputerniciri* ..., p. 11-38, passim.

temut în Clujul vremii. A fi vânător de vrăjitoare nu era ceva inedit în societatea orașului din a doua parte a secolului al XVI-lea⁵². În ceea ce privește activitatea lui Igyártó dintr-o perspectivă mai largă, văzând cele zece, poate unsprezece persoane urmărite pentru vrăjitorie în decurs de patru ani, putem stabili că atât intensitatea persecuției, cât și faima celui mai cunoscut vânător de vrăjitoare din Clujul premodern a rămas mult în urma „marilor” vânători de vrăjitoare din Europa Centrală sau de Vest⁵³. În lumina diferitelor tipuri de personalități de vânători de vrăjitoare identificați de cercetare⁵⁴ putem afirma că aparent avem de-a face cu unul înrăit și convins, un salvator al societății de forțele răului, un militant înverșunat al lui Dumnezeu, prin prisma genului învinuitorilor poate chiar un misogin, care și-ar fi găsit vocație și o plăcere ciudată în urmărirea vrăjitoarelor. De vreme ce însă a inițiat procese pentru multe alte infracțiuni sub aceleași motivații, printre inculpați aflându-se și bărbați, mobilul real al faptelor sale trebuie căutat altundeva. Datele nu arată că ar fi acționat din frică ori din vreo constrângere, nici că prin aceste fapte ar fi încercat să-și distrugă vreun adversar politic sau economic. Ca procurator al orașului, deci responsabil cu aducerea în fața legii a celor care primejdiau siguranța și ordinea internă a orașului, am mai putea vedea în el un funcționar orașenesc loial și dornic de a corespunde cerințelor comunității, o „conștiință vie a societății”, care prin aceste fapte ar fi încercat să-și etaleze personalitatea și să se evidențieze cumva în societatea orașenească.

Totuși, faptele sale arată că motivațiile sale erau mai degrabă personale: pe de-o parte dorința de răzbunare împotriva celor care prin știrbirea onoarei și renumelui său l-au discreditat și i-au primejduit poziția în ierarhia socială și instituțională a orașului; pe de altă parte lăcomia pentru avere, cu care a încercat probabil să-și îmbunătățească starea materială. Situația economică precară în care și-a lăsat familia după moarte ne face să credem însă că și goana sa după avere a fost motivată mai mult de egoism, decât de încercarea de a asigura familiei sale un trai cât mai bun. În toate aceste acțiuni a recurs la nenumărate abuzuri.

⁵² În cazul celor patru procese de vrăjitorie din anul 1565 András Kiss a identificat deja figura lui Péter Grúz, meșterul croitor care prin implicarea excesivă în problemele publice ale orașului, inclusiv în identificarea și urmărirea vrăjitoarelor, și-a compensat cel mai probabil frustrările personale. Nemulțumirile sale izvorau din faptul că datorită situației sale materiale precare și a mamei sale certate cu legea nu a reușit să se infiltreze în rândurile elitei societății orașenești; András Kiss, *The First and Last Witchcraft Trial in Kolozsvár*, în vol. *Studies in the History of Early Modern Transylvania*, (ed.) Gyöngy Kovács Kiss, Highland Lakes, New Jersey, 2011, p. 510-514.

⁵³ Doar dintre cei mai cunoscuți îi amintim pe Matthew Hopkins din Anglia secolului al XVI-lea, Henri Boguet din Burgundia, Nicholas Rémy din Lorena, Pierre de Lancre din teritoriile basce din sudul Franței, Heinrich Kramer (Institoris) din teritoriile nord-germane sau Friedrich Förner, episcopul sufragane din Bamberg, numit și „rectorul spiritual” al vânătoarelor de vrăjitoare de acolo; *Encyclopedia of Witchcraft. The Western Tradition*, (ed.) Richard M. Golden, Santa Barbara, Denver, Oxford, ABC-Clío, 2006, p. 133-134, 512-513, 612-613, 622-623, 668, 1084-1085, 1212-1213, 1218; Malcolm Gaskill, *Witchfinders. A Seventeenth-Century English Tragedy*, London, John Murray, 2005; Gustav Henningsen, *The Witches' Advocate. Basque Witchcraft and the Spanish Inquisition (1609-1614)*, Reno, University of Nevada Press, 1980; William Bradford Smith, *Friedrich Förner, the Catholic Reformation, and Witch-Hunting in Bamberg*, „Sixteenth Century Journal”, vol. 36, 2005, no. 1, p. 115-128.

⁵⁴ Pentru o trecere în revistă a celor mai semnificative rezultate în acest sens, vezi: Alison Rowlands, *Not „the Usual Suspects” ? Male Witches, Witchcraft, and Masculinities in Early Modern Europe*, în vol. *Witchcraft and Masculinities in Early Modern Europe*, (ed.) Alison Rowlands, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2009, p. 20-24.

Faptele sale arată totodată că interesul privat era înrădăcinat și în sistemul judecătoresc al orașului Cluj, care în loc să fie imparțial, putea activa în slujba unor interese meschine, egoiste. Totodată, arată că o astfel de privatizare a justiției necesita conlucrarea mai multor actori ai actului justițiar. Exemple noastre arată că în demersurile sale Igyártó i-a avut de partea sa atât pe temniceri, care au transmis informații legate de eliberarea unor inculpați, cât și pe directori, care și-au dat în mai multe rânduri acordul pentru faptele sale ilicite, și pentru care au acceptat și răsplată. Exemplele noastre nu oferă detalii privind implicarea altor autorități orașenești în abuzurile comise, dar faptul că Igyártó și-a putut desfășura activitatea o perioadă destul de îndelungată fără a fi înlăturat de magistratul orașului, deși existau suspiciuni privind integritatea sa profesională, sugerează că a avut cel mai probabil susținători importanți în conducerea orașului. Din spusele martorilor deducem că faptele sale abuzive erau cunoscute de mulți orașeni, însă au ajuns în fața instanței de judecată numai din inițiativă privată, din dorință de răzbunare ca urmare a conflictului personal cu Zsófia Teremi și a familiei acesteia. Nu știm dacă în lipsa inițiativei private autoritatea orașenească s-ar fi autosesizat în privința comportamentului abuziv al lui Igyártó, ori dacă faptele sale se încadrau încă între limitele acceptabile ale practicii schimbului de daruri și favoruri ale vremii, adică în rândul faptelor care nu lezau încă grav interesele orașului. Nu e exclus ca sub aceste pretexte să se fi încercat acoperirea faptelor sale până ce acelea au devenit totuși publice.

Cariera lui Igyártó dovedește în același timp că un procurator familiarizat cu problemele practice ale activității de judecată din oraș era un funcționar rar și astfel prețuit, cu șanse mari de afirmare în ierarhia instituțională și socială a orașului. Numele lui marchează cumva introducerea uzanței proceselor pornite din oficiu în practica judecătorească din Cluj. Dacă până atunci avem doar informații sporadice despre procese pornite din inițiativa publică a orașului, odată cu apariția sa – dându-și seama probabil și de avantajele personale ale procedurii – a crescut și numărul proceselor pornite pentru infracțiuni, care în lipsa reclamanților privați riscă să nu ajungă în fața justiției⁵⁵.

Persoana lui este interesantă și din prisma faptului că nu doar activitatea sa de procurator a adus schimbare în activitatea de judecată din oraș, ci și eșecul său. Abuzurile sale repetate devenite publice au atras atenția asupra faptului că un procurator care avea clienți privați și era în același timp și procurator angajat al orașului cu dreptul de a porni procese din oficiu, era mult prea influent, puterea sa putând fi pusă în slujba ambițiilor personale. Credem că acest lucru i-a determinat, sau – prin faptul că practicile sale au devenit parte a discursului public – i-a forțat oarecum pe magistrații orașului, ca în vederea îngrădirii viitoarelor abuzuri similare, în martie 1587 să delimiteze mult mai clar competențele procuratorilor de cele ale directorilor din oraș, dreptul de a porni procese în numele orașului revenindu-le în exclusivitate acestora din urmă. Astfel s-a conturat mult mai precis rolul celor două instituții implicate în activitatea de judecată a orașului, ce putea restricționa în același timp calea abuzurilor. Trebuie subliniat totodată că această intervenție a venit în contextul mai larg al schimbărilor survenite pe plan politic, economic sau

⁵⁵ Pakó, *The Inquisitors* ..., p. 183.

ecleziastic din oraș din a doua jumătate a secolului al XVI-lea, care au fost în strânsă legătură cu străduințele orașului de a se desprinde definitiv de influența Universității Săsești în materie de autoadministrație. Aceste ambiții au necesitat credem formarea și pe plan judecătoresc a unui sistem unitar, mai bine reglementat în toate detaliile sale, și mai strâns controlat de autoritatea orășenească. În acest context, se pare că interesul comun al orașului s-a situat deasupra intereselor private.

Cazul lui György Igyártó arată deci că abuzurile, venalitatea, mita sau traficul de influență nu lipseau nici din activitatea judecătorească a Clujului premodern, aceste practici având implicații atât asupra vieții politice a orașului, cât și asupra vieții de zi cu zi a locuitorilor acestuia. Același caz evidențiază însă și faptul că dacă exista și voință politică, aceste fenomene puteau fi identificate și contracarate prin măsuri care puteau duce chiar la reforma instituțiilor judecătorești ale orașului. Activitatea ulterioară a instituției directorilor orașului dovedește că după remodelarea atribuțiilor acestora de la sfârșitul secolului al XVI-lea instituția a devenit într-adevăr una dintre principalele arme orășenești pentru îngrădirea infraționalității locale.

Proiect editorial apărut cu sprijinul:
Fundatia Lapedatu
SC Lloyd Shoes Romania SRL
SC Ara Shoes Romania SRL

ACADEMIA ROMÂNĂ
FILIALA CLUJ-NAPOCA

UNIVERSITATEA
BABEȘ-BOLYAI

www.scoalaardeleanaclub.ro
ISBN 978-606-797-604-5

